

માનાસિંહ અભયસિંહ.

૬૦૧૪

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

મુ'બઈ ગુજરાતી નાટક મંડળી.

સર્વ હક સ્વાધીન.

મુ'બઈ :-

ધો રાઇઝીંગ સ્ટાર પ્રીટીંગ પ્રેસમાં

મહમદઅલી દાઉદખાને છાપ્યું છે

સને ૧૮૯૩. મંવત ૧૯૪૯

કીંમત રૂ૦-૨-૦

નાટકના પાત્રો.

પુરૂષ વર્ગ

- ધિરસિંહ..... જ્ઞેષ્ઠપુરનો રાજા
 માનસિંહ
 અભયસિંહ } તેના પુત્રો
 ચંદ્રસેન જનકનો રાજા
 હેમચંદ્ર જ્ઞેષ્ઠપુરનો નગર શેઠ
 ઝવેરચંદ્ર
 પાનાચંદ્ર } ચીત્રાવતીના વાણીયા
 અનોપચંદ્ર }
 કશળો..... ઝવેરચંદ્રનો છોકરો
 ચારમહામહાત્મા..... ચીત્રાવતીના બાર દરવાન માંહેનો એક માટે
 જ્યેષ્ઠરાજ..... એક વણુજારો.
 બહેચર ચીત્રાવતીનો કુંભાર પટેલ
 દરવાનો સીપાઈ, ચોપદાર, કુંભાર વિગેરે.

સ્ત્રી વર્ગ

- પદમાવતી..... ધિરસિંહની સ્ત્રી
 ચંદ્રાવતી..... ચીત્રાવતીની રાજા માતા
 ચંદ્રાકલા..... તેની પુત્રી, માનસિંહની સ્ત્રી
 હંસાકુંવરી ચંદ્રસેનની પુત્રી, અભયસિંહની સ્ત્રી
 સુલક્ષણા..... હંસાકુંવરીની બહેનપણી માનસિંહની સ્ત્રી
 લાલન..... કોઈ વણુજારાની પુત્રી, અભયસિંહની સ્ત્રી
 દયા..... કુંભાર બહેચરની સ્ત્રી
 રૂડી તેની દીકરી

દાસી, વારાંગનાઓ, સાહેલીઓ વિગેરે

માનસિંહ અભયસિંહ

નાટકનો ટુંક સાર

અંક ૧ લો તથા ૨ જો.

માનસિંહ—અભયસિંહ વાડીમાં સહેલ કરવા આવેલા. દીકાં પાણિ ભરવા આવનાર નગરની કેટલીએક સ્ત્રીઓને રોકી; આ વાતની ગામમાં જાણ થતાં મહાજન ભેળુ થઈ શહેર ખાલી કરેછે, એમ ફરીયાદ તેના પિતા પાસે જતાં રાજાએ કુંવરોને દેશવટો દીધો. માતાપાસેથી છુટા પડેલા બાળકો જંગલમાં ફરતાં ન્હાના ભાઈનું સર્પડંશથી મૃત્યુ થએલું મानी, મોટા ભાઈ ચાલી જાયછે.

સર્પડંશથી પડેલ ન્હાના ભાઈ અભયને રસ્તે જતાં વણુ ખારાનાં માણસો જોઈ ખમચી ઉભાં રહેછે. વણુખારાની કન્યા લાલન તેનાપર અનુરક્ત થાયછે, પણ તેને મરેલ મानी તેની સતિ થવાની તૈયારીમાં કેટલાએક બ્રાહ્મણોના આવવાથી, તેણે ઉતાર થવાથી અભયસિંહ ઉઠી અગ્નયન થાયછે બ્રાહ્મણના આગૃહથી અભય લાલનનો હાથ હાથમાં લેછે; અને જાણનાં અહીં લગ્ન થાયછે.

ન્હાના ભાઈના વિયોગથી દુઃખીયતો માનસિંહ ચિત્રાવતી શહેરના પાદર આવતાં ત્યાંના રાજાએ નિપુત્ર સ્થિતીમાં સ્વર્ગવાસ કરવાથી મ્હોટાભાઈ માનસિંહને તેજ રાજ્યકન્યા પરણાવી, રાજ્યાભિષેક કરવામાં આવેછે. અને તેજ વખતે માનસિંહ શહેરના દરવાજા સાંજના સાત વાગા પછી બંધ રાખવાનો હુકમ આપેછે.

મ્હોટાભાઈનું શું થયું, તે ક્યાં હશે? ગહારી ચિંતા કરતા હશે, એવા વિચારથી લાલનની રજા લઈ ન્હાનોભાઈ અભયસિંહ ફરતાં ફરતાં ત્યાંજ આવી પડેછે. દરવાજા બંધ હોવાથી એક જ ડોકાખારી રસ્તે માર્ગ મેળવતાં અભયસિંહને ઠાઠ જોઈ ત્યાંના દરવાજો તેને ખટકા મારી બંધ પડાવી લેછે. તેની ગાંસ ડી વાળી ખાણમાં નાખી આવતાં તે માટી બાદવા આવનાર કુંવરોના હાથમાં આવેછે. ત્યાંથી કેટલાક વખતે તેને આરામ

થાય છે. તેજ સોહેરના કેટલાએક વાણિયા જવાબદાર વેપાર
અર્થે નીકળતાં જ્ઞાણને અત્રિશ લક્ષણોનો ભોગ આપવા કું
ભારને મેંદરી મેંદરી લાલચ તથા ધમકી આપી તેને લઇ
જાય છે. જવાના રાત્રની હંસાકુવરીના સ્વયંવરની તૈયારી
વખતમાજ તે લોકો ત્યાં પોહાંચે છે. થોડા દિવસ પછી સ્વયંવરનો
શુભ દિવસ આવે છે. અભય પણ ત્યાં તમાસો જોવા જાય છે.
હંસાકુવરી સ્વયંવરમાં વરમાળ આરોપવા આવતાં અભયસિંહને
જોઇ બધી વાત જાણી તેને વરમાળ પહેરાવે છે.

અંક ૩ જો.

પતિ વિરહે પીડાતી લાલનનો પિતા જયરાજ, પુત્રી
માટેની ચીંતામાં વંધો વીસરી, જન્માદ્યને શોધવા ભટકતો જવા
આવે છે; અભયસિંહને ગવૈયાને વેશે મલે છે અને પછી જાહેર
પડી કુમારને દેશનાં આવવા સમજાવે છે, તથા તેનો ભાઈ
માનસિંહ ચીત્રાવતી નગરની આસપાસમાં રહે છે અને ત્યાંના
રાજાનો સ્નેહી છે એવા ખબર આપે છે. અભય આ ખબરથી
ચીત્રાવતીના વાણિયાઓ સાથે ચિત્રાવતી જવા નીકલે છે.
હંસા પોતાની સખી સુલક્ષણાને લઈ સાથે જાય છે માર્ગમાં
પાપી વાણિયાઓ, હંસાને માનસિંહને પરણાવી લાભ મેલવવાના
લોભથી, અભયસિંહને ઝેર આપે છે. આ વાતની વશિષ્ઠ પુત્ર
કશળા મારફત ખબર પડતાં સુલક્ષણા હંસાને સતી થતી અટકાવે
છે, વાણિયાઓ સાથે મલી જઈ તેમને ઠગી અભયસિંહને
પેટીમાં નાખી, તે પેટી વહાણમાં છુપાવી તેને બદલે બીજી પેટી
દરીઆમાં નાખી દે છે, વહાણમાં એક કોટડીમાં અભયને
છુપાવી તેણે ઝેર ઉતારી તેને પોતે છૂટો ન કરે ત્યાં સુધી ગુપ્ત
રહેવા વચન લે છે હંસાથી પણ અભયસિંહ જીવતો હોવાની
વાત છુપાવવામાં આવે છે. સર્વે ચિત્રાવતી આવી પહોંચે છે.
વાણિયાઓના તરફથી હંસાને માનસિંહ સાથે પરણવાની ફરજ
પડતાં, સુલક્ષણા પોતે હંસાનો વેશ લઇ માનસિંહને પરણે છે
આ કપટ નાટકનો પડદો ઉઘડવાની તૈયારી થાય છે.
માનસિંહ હંસાને ઉતારે આવે છે. સુલક્ષણા તેને અટકાવી એક
વાર્તા કહે છે જેમાં ખુબીથી અભયસિંહ જીવતો હોવા વિષે તથા
તે જાવે જઈ અમુક કન્યાને વરવા વિષે ખબર આપતાં વચ્ચે

વાત અધૂરી મૂકી ખાનગી કચેરીમાં વાત કરવા કહે છે ગભરાયલો માન હસાને ખાનગી એકઠામાં બોલાવે છે જ્યાં હંસા-સુલક્ષણા જાય છે. સુલક્ષણાના કહેવાથી પેલા વાણીયાઓને પણ ત્યાં બોલાવવામાં આવે છે. સુલક્ષણાએ નીચે અભયસિંહ ને ઉપરના ખાનામાં રત્નો ઘરેણાં ભરેલી પેટી હંસા તરફથી વાણીયાઓને બક્ષીસ આપેલી, તે પેટી વાણીયાઓ માનસીંહને નજર કરવા લાવે છે.

અહીં જયરાજની યુકતીથી એક બીજાથી અજાણ્યા બાપ દીકરા એકમેકને મળવા જતાં જોળખી અત્યાનંદ પામે છે. માતા પિતા, મોટા પુત્ર, તેની વહુ, વગેરે એકાં છે ત્યાં હંસા, વાણીયાઓ વગેરે આવી પહોંચે છે. સુલક્ષણાની શીખવણી મુજબ કશો વાણીયાઓને દગો ફાટી દે છે. નજરાણાની પેટીમાંથી જોયાં તો અભય નીકલે છે સર્વે આશ્ચર્યથી છક થઈ જાય છે મળે ભેટ છે અને અભયની જીવ ગણાવનાર ચતુર સુલક્ષણાને માનસિંહ પતિ તરીકે અતિ માન્યો કબૂલ કરે છે. નીચ વાણીયા પણ ભલા કશાને લીધે ગયો નીચ યુધ્ધી સદાને માટે તળે છે.

માનસિંહ અભયાસિંહ.

અંક ૧ લો

સ્ત્રીઓ—

૧

જોલી જોલી, ચાલો સાહેલી, મળીને ભેળી, જલભરવા;
હુટી બંધી, રૂઠીઆસંધી, લક્ષ્યે મુગંધી, ન શું કરવા
વાડી ખિલેલી, વૃક્ષનીવેલી, દુલેલચેલી; દુઃખ હરવા.
પાણીવાડીનું અપાર, મધુર ને મીઠું સાર, હલકું ને ગુણકાર
વળી પાસે વરપાર, અભેસીંદ સુકુમાર, બંધાનાછે છોડના
જાણે અશ્વનીકુમાર, સમા રાજનાકુમાર, કયો પણ ઉપકાર
પ્રાપ્તપર પુણે ખાર, આશિશ દે નયનાર, પુરો આશ કરતાં

માનસિંહ—

૨

શો સુંદર બગિચાછે લગ્યોઆ, જાણે કુમેરે હાથે રગ્યોઆ શો
ફલફલ લાગિ જુમી રહ્યાંછે, કેવોછે આંખેમેર જગ્યોઆ
આદરથી સન્કાર કરીને સુગંધી દેવા અપોછે ગરગ્યોઆ શો

અભયાસિંહ—

૩

છે એ તો એવી મોહિની, દિસે શક્તિ કોઈ અજગ્ય બની.
છે રંગ જાદુ જમાવી, કાવી જગમન ભાવી, દઢઅંજલી,
પાંખી પદવી અવિચલ સુંદર મનહર જ્યજ્જ નરવરની; એ
મહોઠા માદાન જેને વશછે રહ્યા, ચોટીદાર જ્યાં અનંગ.
કરકાવી નવરંગ, પેલા વાવટા અલંગ, વાંકાભમર સુરંગ.
પીડનારેએ પનંગ, લઈ ઉભો લડવા જંગ પાડે કોણુઆ પ્રસંગ,
થાય શુરવીર દંડ, અને માનભંગ, વાળે કામ બંગ.
પરમ પવિત્ર વિસરાવે મિત્ર તેમાં શું વિચીત્ર.
યાદ રાખો લલચાવી કાનદેશેદસાવી જાણુશો તેદીઆવી. જ.

સ્ત્રીઓ—

૪

કુંવર કેમ રોકી વાટ ઉભાછે અમારી રે.
ગુન્હો શો અમે તમારો કિધો, પ્રબળીએ અમે તમારી.
જુઓ પ્રતિષ્ઠા તમારી તો વિચારી.—કેમ.
જલ ભરવાને સરવે આપ્યાં તેમાં કાધું ન કાંઈ ખોટું દામ.
લજવોના નામ કાં ફેદકરો. વિનવીએ અમે સવળી પનિહારી.

માનસિંહ—માનન માનો બોટી ન થાઓ બમણી.

સ્રીઓ—કુંવર ન કરો કૈયત ઉપર પન્નવણી

માનસિંહ—ધન તે મયુર ચહે જોમ પારે, તમ મુખવેણુ મનમારે;
આતુરછું શ્રવણુ કરવાને, મૃગ નયની ગજ ગંભીર

સ્રીઓ—સદન જવાદો અમને કુંવર.

માનસિંહ—ગમન કરો તે પન્નયી

સ્રીઓ—વિપરીત આથી થાશે કહીએ.

માનસિંહ—જાઓ વંદે જો નમણી.

અભયસિંહ—અરે જો પનિહારી, નહોં ગમરાઓ,
નામ બનાવો બલે પછી જાઓ.

બોલો બોલો ન માને ભરાઓ - નહીં.

સ્રીઓ—કુંવરજી ના તુ કરો! આ નહીં સારી રીત.

જે રાખજી જાણુશે તો થાશે વિપરીત;

ચાલો જમણે જોઈએ કેમ રોકી રખાયછે ?

અભયસિંહ—નામ બનાવ્યા વિના જોઈ કેમ જ રાયછે ? —અરે

સુનંદા—પાણી ભરવા હું ગઈતીરે સાહેલિની સંગે,

આડા આવિને ઉભારે, કુતરજી નવરંગે

જલભરવા સરવે ગયાં, એ વાડીમાંજાર,

થઈ ઉભા દરવાન તે, અને નાજ કમાર;

રોકી રાખી સાસુજીરે, અમે મો પનિહારી.

નામ પુછીને મહારે, પ્રાર્થા ઠઠા ભારી;

શરમાઇ ઉભાં રહ્યાં, શું અમ અબળા જોર !

વિનવણી કાંઈ સુણી નહોં, દેખાડી નિજતોર;

હઠથી અમે હાર્યાં રે, આખર એક સાહેલી,

નામ દિધુંજ મહારે, પ્યારે દિધાં મેલી.

સુનંદા—જોઈ હવે શું થાય વિભુ તુજ આશ ધરી,

રહું ધિરધરી, વિપરીત વાત થઇ સવળી;

રાખ રાખ તું લાજ નહીં તો લે સંધરી;

બની બની નહોં બની તે થાયેરે,

યઠ વાત કદી ન છુપાયેરે,
રહો પ્રભુજી મારી રહાયેરે,
બલે બહોં મરી રહું સત્યવરી,
નહોં દોષ કરી જો કદી હું ખરી.—વિપરીત.

વારાંગના—૩૭ તોરણુ વારણુ દારનાં બળાય.

અતુષ્ઠ સ્વરૂપ ભુતલ ઇદતું ગણાય—૩૭
અગણિત દાગ મનહર ચતુરંગી શત્રુનો ગર્વ, હરવું માન,
અતુલ ખગ ગુણી, સફલ ગાય:- ૩૭
રિદ્ધિ સિદ્ધિ પુત્ર કામ સમા બે, હરે નિરખના આરના નેન,
સદન ભવ્ય ઠગી આંખા ખન્ય — ૩૭

ધિરસિંહ— ૨૦

નિચ થયા મુજ કુંગરો તાય ' દઃખધર',
શું કરે, ક્યાં કરે, હા મર !
લપટ થઈ પીડે ગ્યત રક,
વાળે જુલમનો આંડો અક;
ચાટાડયુ કુંગરો કુહુ કલક.
આકરે આખરે, ચરથરે, હુ ડર !

ખેમચદ - ૧૧

બાહુર અમે જાંકા કેવા બારી
કેવી વશ કાત્રી આ વહુ મારી
એસ કેતાં એમે હાટો હા નારી
રમ કેતાં રમે ખા કેતા ખાનારી
આપ કેતાં આવે બકેતાં બનારી
ફકકડ રાફદાર ને લટકારી.

પદમાવતિ— ૧૨

પગમાં પડી દીનદારા, માગે જીવિત પમારા,
નિવારો પ્રિતમ મારા અશ્રુ ધારા;
પ્રિતી નહી પરહરીએ, કહણુ ન શિક્ષા કરીએ
સુતપર કરણા ધરીએ, ન કરો ન્યારા;
બચુધું કરબોડી, દો નહોં આશા તોડી;
બશે જીવ તન બોડી, મિતમ ખ્યારા.

પદમાવતિ—

૧૩

વિરહથી પુત્રના મુંઝાઈ મારી જાય છતા,
રહ્યની વેદના હુથી નથી સહી જતી;
સુગંધી કુમળાં ફુલડાં જશે ચીમળાઈ મારાં,
નહી ધરશે દયા જરીએ વિપત્તી આ છવાતી;
જશે મુજ તેજ ચક્ષુનાં તજ લાચાર માને,
નથી બાળા પુરી આ જાંઘળી પાપી થાતી.

ચતુરી—

૧૪

માજી હ્યો આમ કાં નેણાં ભરીયાં !
શોક શમાવા માત;
વિજયી કુમાર થશે સુખી સહુ ઠામે,
નિશ્ચય નરવર થઈ યશ પામે;
વિર માતા થઈ પુત્ર ગમનથી
કયમ માજી ડરીયાં ! કહેને બાળ !

પદમાવતિ—

૧૫

હાય હાય હાય સદન ન થાય,
થાયરે અતિ આ મનમાં ખેદ,
જાય શાંતિ ધિર ના ધરાય;—
નજર થકી કદી, દુર કિંધા નથી,
હમેંશ કેમ દુર કરાય,—
અહો મુજ પ્યારા, કરે કેમ ન્યારા !
કહો કેમ હું થકી જીવાયા—

હાય.

થાયરે.

થાયરે.

૧૬

પદમાવતિ—વાણિ મધુરી છે તમારી મહારાં બાલુડાં;— ટેક
અલયસિંહ—વિરહ વેદના મુજને હણશે, તમવિણુ મા ન જીવાય
માનસિંહ—ધિર ધરો મા દુઃખના દહાડા, સુખ પેરે વહી જાય; વાણિ
અલયસિંહ—એક થડી ના નિરખુ તમને, મા મુજ મન ગભરાય
પદમાવતિ—વિયોગ રહેવા વર્ષ તણા તે મુજથી કેમ રહેવાય? વાણિ,
અલયસિંહ—વિંધાએ લખીઆં કંમે સુખદુઃખ મા, નહીં મિથ્યા થાય
માનસિંહ—ખેદ કરે દુઃખ જમણું લાગે પામર જીવ ગભરાય; વાણિ
અલયસિંહ—સાથે રહેતાં દુખ ગણુના વિરહે તન પિડાય,
માનસિંહ—તેમ કરતાં પિતાની આજ્ઞા માડી મિથ્યા થાય. વાણિ.
અલયસિંહ—હંધર ઇચ્છા એવી માની,
માનસિંહ—આજ્ઞા આપો માય,
પદમાવતી—જીવથી વહાલા જાઓ તમને કહેતાં જીભ કપાય. વાણિ

પદમાવતિ—

૧૭

જાઓ જાઓ વિદ્ય સમુળાં જાશે,
જંગલ મહીં દુઃખ કથુ નહીં જાણાં તમોને થાશે;
વાઘ વરે સિંહ રીંછ તણો નહીં લાજે તમોને ત્રાસે,
જંગલ મંગલ રૂપ થઈ તમ કિર્તી એમરે ગવાશે. જંગલ
માતા ભવાની દેવી અબિદા, રહેશે તમારી પાસે.
તેનીશ કોટી દેવ રક્ષાથી, છેવટ સુખ છવાશે. જંગલ.

અંક ન જો.

અલયસિંહ—

૧૮

ભરતી ઝોટ આવેરે, નિયમ એ ચુકે નહીં,
મરતાની દરિઓરે, મરીયાત મુકે નહીં
ચડતી પડતી આ દુનિઆમાં ક્ષાન્તા નિમે થાય,
પણુ ધિરા જન ધિર ન મૂકે પ્રાણુ કદી જા તજાય.
તમો ગુણ તાપેરે સદગુણી સુકે નહીં ભરતી.

અલયસિંહ—

૧૯

માતા તારે ચરણ શરણ હું બાળક છું,
વિણુ અપરાધે મરું છું તાલક હું,
શાપ દિઓ માં માતા કૃપાળુ,
આપ તાપથી બળુ નિશંક હું.
પ્રાકૃમ તમારું બાળ શું જાણુ?
દયા કરો માતાજી છું રંક છું.

માનસિંહ—

૨૦

થયો દુઃખી તું માહરે માટ બાત,
તજ્યું રાજ્ય પાટે તજ્યાં તાત માત !
અરે મુજ પાપીને લીધે દુભાય !
કમળના સમી આવી કોમળ કાય !
અતુલ પ્રેમનો અનૃણી ના થવાય,
રદ્ય ગુણ તારા અહો નિશ ગાય !

માનસિંહ

૨૧

ગયો ઉડી કહીં તજી બાઈ મને !
હવારો હું તારો પ્યારા, હઠ કરી ખોયો તને; ગયો.
મૂકી રખડતું જાઉં સ્વારથી, સખને પણ હુંવને. ગયો.

લાલન—

૨૨

શું સુતાછો નિદ્રાધિન થઇ, ઉઠોને આધાર,
માને ભરાણા શાને કાળો બોલો ઇવનહાર;
આ વગડામાં દૈવ ઈચ્છાએ, આપ થયાછો નાય,
ઉઠો ઉઠો હદ થઈ સ્વામિ, પકડો મ્હારો હાથ,
હજી નહીં કાં અરજ શુણીને, ઉઠો મ્હારા પ્રાણ,
મુઝાઉં નભરાઉં અંતર, સમજો ચતુર સુગ્ગલ.

૨૩

અભયસિંહ—સુખ થકી રનેહ થકી પરણ્યો હું જાણે રતિ,
લાલન—પ્રાણપતિ, પ્રભુગતિ, કળાણી ન કૃતિ રતિ.

સર્વે—આનંદ આનંદ થયોછે સૌ મન

અભયસિંહ—ઓ પ્યારી તુજ પરતાપે, મુક્ત થયો માતા શાપે

લાલન—રે પ્યારા ઓમ્હારા દાસીછું અદ્ય મતિ *

સર્વે—જગલ મંગલ રૂપ ભાસે.

લાલન—પામી હું સુંદર સ્વામિ ઉદવાસે.

અભયસિંહ—સદૃશ રદયગામી, પ્રિત રદય જાગી.

લાલન—હતી દુઃખીયારી થઈ સુખી યારી.

* * * *

સર્વે—રે જય છે વિજય વિજય વિજય રે જયછે,
હર્ષ હર્ષ આજે વરણો જય જય છે.

માનસિંહ—

૨૪

વિધીના લેખ તે શી રીતથી ભિચ્યા કહી યાશે,

પ્રભુનું ધાર્યું કેજો કેમ ! કહી કોથી ફેરાશે,

માત પિતા કે રાજ્યથી, દુર હું દુઃખ ન લગાર.

બાત ગયો આ હાથથી, એ દુઃખ અપરંપાર.

જાણું છું કે છણું છું કે મરું છું કોઈ ના પાસે. વિધીના

સાથે રહી સેવા કરી, લક્ષ્મણ સમ તેં બ્રાત.

નજરે જોયું મ્હોતમેં, થયો ન મારો વ્રાત,

અરે ધિક્કારછે ધિક્કાર જોયો ભાઈ વનવાસે. વિધીના.

માનસિંહ—

૨૫

મંત્ર બણી જ્યમ ભુરકી નાંખી, શુન્ય રદયનો હું સુનકારે.

બ્રાત પ્રિય પાખી!

મંત્ર.

લાગીઓ જખમ ધાવ કારી, દાહ દિધો ના અગ્નિનો,

પ્રિય જન્ન પ્રેત ઠારી!

મંત્ર.

શુકરને ખાન તણા શરણે, મુક્યો સાલે બ્રાત મને મુજ,
આબુ ના મરણે! મંત્ર.
માન મુકી માનસિંહ બાતે, શિયાળવો થઈ છનો બટકું,
વિના સુખ શાતે. મંત્ર.

વડારણે

૨૬

ધન્યધડી ધન્યપળ આવી આજે તો ધન્યધડી ધન્યપળ આવી,
અસ્ત આદિત્યનો ઉદય થઈ ને, હર્ષ દિધો વરસાવી; આજે તો.

॥ આનંદ સાગર ઉલટયો. આનંદ આ દરબાર.

॥ આનંદ સૌ સુખીયાં થયાં, આનંદ જય જયકાર.

રાજ મહારાજની આનંદકારી, છખીઆ છખીલિ છે બાવી; આજે તો.

॥ ઉત્તમ કુળમાં ઉપન્ન, ઉત્તમ ક્ષત્રી બાત,

॥ ઉત્તમ પદને પામિયા. ઉત્તમ થઈ આ વાત,

નિતી પ્રિતીથી પોષિ પ્રજાને. લેજો સાદરથી નિભાવી. આજે તો.

॥ માન થકી ખીગજ્યા. માન ભરેલું રાજ.

॥ માન થકી પાળો પ્રજા, માનસિંહ મહારાજ,

છેલી વિનંતી રાજ એટલી કરીને. મોતિડે લઈએ વધાવી. આજે તો.

૨૭

ચંદ્રાવતી

તથા

વડારણે

રાખે પ્રેમે સુખી રૂડું જોડું વિશ્વાધાર,

જય જય થાઓ આશિષ ગાઓ.

રાખે.

ઉત્તમ નિતી, અનુપમ પ્રિતી

કિર્તી વિશેષ આપો સુરેશ. વિર નરેશ.

રાખે

ધન્ય કુમારી, છો સતી નારી

પ્રિય પતિ પ્યારી થાઓ

રૂડાં સંતાન. દેવ સમાન

પામો આપ આનંદ આનંદ વાધો.

અલયસિંહ—

૨૮

અજળ નગરી, આ છે અધેરી, થાક્યો દહ હું સધળે ફેરી, ટેક.

દીએ કોઈ ન જવાળ. અમથો દેખાડે રવાળ,

ઝાંધી મારે ઉલથાપ, બહાં અંદર ઠોકી લીએ ઘેરી; થાક્યો.

અરે ભાઈ ઓ દરવાન,

યારમહામદખાં—અમે કૌન હએ હેવાન. તું કોઈ આદમ યા શએતાન!

મવાર નિંદ તુને ગંવાઈ મેરી; થાક્યો.

અલયસિંહ—અજ લીજએં યે હાત,

યારમહામદખાં—અરે ભાઈ સલામાત, ચલ ચલ ચલ તું મેરે સાથ,

અજ તેરી હમારી મહોબત ડએરી. થાક્યો.

ચારમહામહા

૨૯

હજી આતેમે બી હચે અચોર બુલાતે બી નહી,
 બાઈસે તકે મુલાકાત જતાતે બી નહી;
 ખુબ પરદા હચે કે ચિલવનસે લગે બચેડે હચે,
 સાફ છીપતે બી નહી અચોર સામને આતે બી નહી;
 સચેકડો વાદે કીચે પર ન હુવા એક વફા,
 તુમ બુલાતે બી નહી જાઓ હમ આતે બી નહી;
 જુસે ગર તંગ હો અચે દાગ તો કયું જતે હો ?
 જન પારી નહી અચોર જનસે જાતે બી નહી.

૩૦

ભગો—અલ્યા કે'જે જગા મને કાં માર્યો !

જગો—ભગા મસ્તી કર્યાયા મેં વાર્યો,

વાધલો—રધા કે'જે વિચાર તેં શો ધાર્યો !

જગો—નાનડીયા તું જાવા દેને,

રધો—હું મ્હારો બાપો યાત્રા દેને,

ભગો—જા જા તારા કાકાને કે'ને,

વાધલો—એ—મારે મુજને,

રધો—રેને—રેને,

વાધલો—સખુર સતાવતા ના કોઈ જાને,

જગો—ચુંદળપાક જમાડો એને,

વાધલો—હુઃખ દીએ છે જરેને તેને.

જગો—અલ્યા ડરાવે છે તું કેને

રધો—જો બાપા તમેથી હું હાર્યો.

રૂડી—

૩૧

કે'વું પડે ના મને લગાર, કદી ન કહાડું હું ધરખાર,
 વાહરે ! વાહરે ! મા.

માટેડીની એક ગાડી રૂપાળી.

દહલ કરી જાય ગડગડ સાલી;

દહલ ખુબ ખુબ હર્ષ પમાડી,

લહલ વિવામાં એક નવલી સાડી;

વારી વારી એપર જાડી, અલાખલા લઈ હું યાડી;

ઓયરી

ઘોયરી

મા.

મનના ક્રોધ એનરે, મુઝાઉ દીન રેનરે;
 તમવિણ એક ઘડી, લાગે પ્યારાં બુગ ખરી,
 નહીં શાંત મન જરી, ક્યાં હું જોઉં સુખ ફરી! દીન રેનરે
 અરે હરી હરી હરી, લે તું સૌનાં દુઃખ હરી,
 તું વિણ નાંહી શકે કરી રહાય, ન કાં તું લે સંધરી;
 સુખકારી, દુઃખહારી, દે વિદારી, હે મુશરી!
 ધાઓ ધાઓ રહાય ધાઓ તન છે એએનરે. મનના

કશળો—

૩૩

આવી બનીયું છે એનરે વહાલો મને બહુ લાગે,
 કાસળ કાઠરો તેનરે, વહાલો મને બહુ લાગે;
 હાય હાય બાપા મારે એને. પણ હું નહીં મરવા દઉં તેને,
 ખખર પડે ના મુજ બાપાને, કહી દઉં હું એના આતાને;
 ખતિશો દેવા લેછેરે, વહાલો મને બહુ લાગે,
 મીઠું મીઠું બોલેછે રે, વહાલો મને બહુ લાગે.

હંસાકુંવરી—

૩૪

શ્રીખમ રૂત પ્યારીઆ, લાગે અતિ પ્રીય અંતરે; ટેક
 લેપ શિર શીત પુષ્પ સુગંધી, સુખ આપે રંગ એર ગી,
 લાગે સૌ દુઃખરે પરે; શ્રીખમ.
 આછાં શ્વેત વસ્ત્ર વળી પરિધાને, આનંદ આનંદ સૌ માને,
 નર નારી કીડા અવસરે. શ્રીખમ.

સુલક્ષણા—

૩૫

ગરજનાં સૌ સાથી જગતમાં;
 ગરજ સરી પડી નાના નાના નાના નાના; ગરજ.
 પરજીલાની સંગે સુખ ભોગવીને ન્યારાં ન્યારાં,
 વિસારી દેશો પિયરતાં સગાં સૌ પ્યારાં પ્યારાં;
 કાઈ યાદ નહીં આવે કરશે મન ધાર્યાં ધાર્યાં;
 શું કરવાને આવે યાદી નાના નાના નાના નાના. ગરજ.

૩૬

કશળો—કશળાજીરે અમે કશળાજી,

કુંવરી પરણી થઈશું રાજી.

થાંઠાઠથી શણુગારીને બેસું સ્વયંવર માંછ,
કુંવરી પરણી લાવું જરૂરજ છે ખોટી નહીં પતરાછ; કંશળા-
હ સાકુંવરી લટક મટકથી મહારી આથે માલે,
જો ન પરણું એની સાથે તો મુજને કહેવો પાછ. કંશળા

ચંદ્રસેન—

૩૭

આનંદે આજ છાવું રહ્ય પ્રેમ ભરિત મુજ,

લાડલી સુતા આજ જીવિત નાથ પામી

સુખી થનાર.

આનંદે.

રણુ ફેડી શિર પરનું થાણ નિખિત રહ્ય,

શાંતી મનાન કેરું સુખ નિરખી થાય,

પ્રાણ સુદૃઢ પામી વિભુ ગાન ગાય.

આનંદે.

વારાંગનાઓ—

૩૮

ગાદા કેવી સ્વયંવર શોભા સારીરે,

ટેક.

હિરા માણેક માતિ રત્ન જડિત્રયા.

અજબ કારીગરી ચિતારી રે;

એરી સખિ.

દેશ દેશના નૃપ કિમળે પધાર્યા,

મુદિત થશે ત્રા ભાગ્યશાળીરે;

એરી સખિ.

નાચો ગાઓ એરી આનંદ વાધે

દિન આ અતી શુભકારીરે.

એરી સખિ

સાહેલિઓ—

૩૯

આજે રંગેઅવસર મારે આવિઓરે,

આજે બેની હસા પરજી આવાર, શોભા તે શીય વખાણી એ!

તોરણ મોતિ ફેરાં માળી લાવીઓરે.

આજે તે આંધ્યા મંડપ મોઝાર;

શોભા.

વિપ્રે આવી મંડપ વધાવિઓરે,

આજે મન માનો મળે આવાર;

શોભા.

આનંદ આનંદ આજે અતિ ભાળીઓરે,

આજે કુંવરીને વરો સુકે માર.

શોભા.

સાહેલિ—

૪૦

આ માનસિદ્ધ નરેશ સુંદર કાશી પુરી મહીવસે,

બળવાન બુદ્ધિવાન ધિરજવાન થઈ રાણુમાં ધસે.

કૃપાળ કચ્છના ભુપાળ તખ્તસિંહ નામછે,

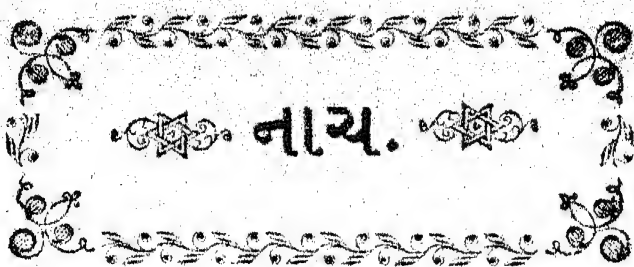
યુવાન રહું રૂપ ગુણ કુપ મહોટું ધામછે.

મારવાડના છ મહાસેન વિજયસિંહ રોડાડનામ,
 બન્ધ મહલ ફુલવાડી મોટી, અસખ્ય તામે રૂઢાંગામ.
 દિલ્લિ રાય કામસેન કામ દેહધારી,
 અરી તણા પણ ઉરમાંલી દિએ શાંતિ સારી.
 સિસોદી રાણા ધિરવીર શાણા ગુણા ગવાણા જગ ખાહી
 શુર ધણા ધવાણા ધણા દટાણા ન તે સમાણા છે ક્યાંહો.
 ધર્મપુરના આ ધર્મરાજ, અરી સકલ કર્યા છે તારાજ;
 કિર્તી પ્રસરી જેની ચોપાસ. મંહા ભૂપતિ જેના છે દાસ.
 બુઝે નૃપ આ આજ ઉમંગધારી, સજા મધ્ય બેઠા અતિ સુખધારી,
 નથી રૂપ કે ગુણમાં કાંઈ ખામી, ઉદેસિંહમા' રાજ પ્રખ્યાત નામી.
 ધિરસિંહ રાજ છે ધિરશુરને સદગુણ ધરનારા.
 અહો પ્રિય સખિ મહારી, નિર્ભો નૃપને દિસેછ રૂપાળા.

અલયસિંહ—

૪૨

રૂપા દિધો જ્યાં કિરતારે પછી કોણ ચહે ત્યાં જ્યારે,
 આપે દુઃખ તે મરજી ધારે, વિધો હોય પ્રતિકુળ લારે,
 રહેવાદે ન ક્યાંય કરારે. આધિ પિડા આપે જ્યારે,
 મુગો ક્યાં જઈને પોકારે, પકડી ખુબ કદિ જો મારે;
 તેવી પિડા યદ છે મારે, અરે પિડા યદ છે હાય!
 અરેરે પિડા યદ છે હાય ! રૂપા.
 રાજ ગુમાવ્યું રહેજ સાજમાં, રમ્મત ગમ્મત કરતાં કરતાં
 ભાઈ ગુમાવ્યો સોના જેવો હાય ! જંગલમાં ફરતાં ફરતાં;
 દુઃખની બાજુ જોવા સાર, હું જીવ્યો છું મરતાં મરતાં,
 ક્યારે મલશે બાત ઠક્યો છું, બસ એ આશા ધરતાં ધરતાં;
 હકાકત જે કંઈ આપે જાણી, એછે મારા દુઃખની કાણી,
 કહેતાં આવે આંખે પાણી;
 સાંત ના થવાય ના દુઃખ થાય હા ! હા !
 જીવથી જવાય ના દુઃખ થાય હા ! હા !
 જો સુખીઓ ધારો તો હું જો દુઃખીઓ ધારો તો હું
 ધિર ક્ષત્રીનો બાલક હું છું રહું છું આ અવતારે. રૂપા.

સર્વે—

૪૨

રે ગતિ કોઈ પાર ન પામે, મ્હોટા મુનિઓ વિરામે,
મ્હોંચે નહીં તારે ઠામે, મતિ બિગ્નની શી જામે ! ર.
કૃતિતારી રતિવારી સારી છે સુખ કરનારી,
મતિ ભારી હારી બલિહારી વારી વિચારી,
સરજનહારી સુખ કરનારી દુઃખ હરનારી છે,
લજ્જા રાખિને તે આપી પ્રાસાદિ વિધોને કાપી. ર.

અંક ૩ નો.

કપટ ગવૈયો—

૪૩

માલનીઆં બંધન બાંધોરી, બાંધો સખ મીલકેરી;
સદા રંગીલેકે ઘર કાજ રચોરી, ગાઓ સખ મીલકે; મા.
સદા રંગીલી છપીલી તાનન સોરી, અધાવરા,
ગાઓ સખ મીલકેરી.

કપટ ગવૈયો—

૪૪

કયા તુમસેં કહું હાલ ચેલ અએ સરવરો દાનો,
એક લડકીને થા જેર ઉસે મુરદે સામાના;
પુદ મરને લગી હાય જુદાઈ નેં ઉસિકિ,
કર ઉસ્કા ઈલાજ આહ કયા ઘરમેં હીજાના.
લડકીકો જો થા ઇસ્ક બનાયા ઉસે શોહર,
કમખખત કહીકો હુવા છોડ ઉસ્કો રવાના;
સચ હએ જો કમીના હએ વફાદાર ન હોગા,
મુશકીલ હએ મળે નીમમે ગુલકંદકા આના.

જયરાજ—

૪૫

પુત્રીના બાપની અવસ્થા કુમાર, જાણે કેમ જેને અનુભવ ન લગાર,
મજે શાંતી અતી ચિતા આગે ! વીંછીની વેદના મીઠી લાગે !
ફરે કોટે ફણીધર ને વિંટાળી ! શકેના પુત્રી મોટી કો પાળી;
દુઃખ દારણુ સુતાનું જોઈ, બએ માઆપ પાપીઆં કોઈ

હંસાકુંવરી—

૪૬

જાઓ જાઓ ચતુરાઈના ચલાઓ.

૨૬.

મધુર મધુર બોલી વાણી, બાનું બાઇ કેરું આણી,
છટકી નવું છે છેલાણી, મળી બીજી હું સમાણી,
વાત મેં તમારી જાણી, કપટથી છમીલા કંઈ એમ નહીં કાવો. જાઓ.

૪૭

હંસાકુંવરી—આનંદ ઉરછલકાયે પિયુ મનમાં માહારા,

અભયસિંહ—ખારી મારી વરસાવે આનંદ હૈયામાં મારા,

હંસાકુંવરી—મળું માતને નમુ તાતને,

અભયસિંહ—પ્રિયભાત ને ભેટું જઈ,

હંસાકુંવરી—પ્રિયબંગ હું, અર્ધાંગહું, હું રહું સંગ હું દાસી થઈ,

અભયસિંહ—કુમુદી મારી હું ચુમું, રસિક મસ્ત થઈ કુમું,
મદન રંગમાં ધુમું:

હંસાકુંવરી—રસ પાછ પી થાજી થેલી,

બને———ક્ષણ ન છુટાં પડી, રૂઢ્ય રૂઢ્યે જડી, હવે સાગર ચડી.

હંસાકુંવરી—પીયુતરીએ

બને———ભીંજરસે, રસ કેદ વિશે વિશ મગ્ત અશેષતરી જઈએ.

પદમાવતી—

૪૮

તાત ત્રિભુવન પતી શીવ તારું.

અહોનિષ રમણું સુરપતી સુખદાર;

ત્રિભુવન પતિ.

જ્યા જુથ શિર પર ગંગા ધારી,

ત્રિશુલ લલાટ ભરમ ચર્ચાત ભારી.

અહોનિષ.

ભોજાનાથ શંભુ ભક્ત ભદ્રકારી,

તન દુઃખ દો ભીડભંજન ટાળી.

અહોનિષ.

પદમાવતી—

૪૯

ભોજા મારા શંભુ સંગ હું રમું કુલાવું પ્રેમે.

હાલો વ્હાલો થેલો કાલો.

આખાં મારાં બાલ.

તારી લઈ સંભાલ લાડ લગવી,

બાલુડા જોગી હુલાવું કુલાવું;

ભોજા.

જીથરીઆં ભસ્માલા બાળા મોતીડે વધાવું.

પ્રાણ પાથરી, ઉમંગે ભરી.

કુજો—

૫૦

આ સાગર બાપજી તમેને રાખે ખુશ ખુશ;

સાગર અમારા દેવતા ને સાગર અમારા બાપ,

સાજા તાજા થઈ ફરીએ અમે તે સાગરના પરતાપ; તમેને.

સાગર મારે સાગર તારે સાગર પુરે અન્ન,

સાગરથી બિન્ને દેવ સરસ ક્યાં બોલો સાગરની ધન્ય ધન્ય તમેને.

હસાકુંવરી—

૫૧

વગરે વરઝોળા મહારા થયા, મને રઝળાવી નાથ ઓ સલુણારે ! વ.
જહાંલી તમેને અતી હું હતી લિધો કાનો સંગાથ ઓ સલુણારે ! વ.
જીવી હવે હું શું કરે ! સ્વામિ આવુંછું સાથ ઓ સલુણારે ! વ.
અભયસિંહ—

૫૨

ચિત ચિંતા જાળથી ખળતું,
હસુક પ્રિયા મીલનતું હૈદું; નિરાશ થઈ ટળવળતું.
વચન વડે બંધાઈ મુઝાઈ, નયન નીર નથી ખળતું.

સુલક્ષણી—

૫૩

એલી લુચ્ચી તહીં શું થાશે, ફસી જશેરે;
કેમ બોલાશે, કેમ જોવાશે, પિયુને કેમ મલાશે. એલી.
ધસી હસી રસિક રદય શું ચાંપી, અધર સુધારસ પાશે. એલી.

માનસિંહ—

૫૪

લિભોછું અહીંયાં પણ જાણે લાં જઈ વાત કરુંછું,
ક્યાંછું તે સમજું નહીં જાતે હંસા સંગ કરુંછું;
મન ત્યાં પહોંચી ગયું તન આ આંહી પડી છે રહ્યું.

સુલક્ષણી—

૫૫

વસે નગર રાજ મા'રાજ અતિ સુખિઆરા,
નહીં કોઈ તરફનું દુઃખ શરીરે સારા;
હતા બેઠે રાજકુમાર પરસ્પર આરા,
દ્રઢ અચલ રતેહનો બંધ થયા દુઃખીઆરા;
નહીં કરેલ દ્રષ્ટી થકી કદી પણ ન્યારા
એ વાત શુણી પછી ભલે મળો પ્રિય પ્યારા
પુછતાં નગર લેહની પતિ વાતે, થયું હાસ્ય કરતાં મહા દુઃખ પાતે;
પિતા ક્રોધીએ ન્યાય કીધો ન ત્યારે, દિધો દેશવટ વધે દશ ફિટકારે;

પામ્યા એ મ્હોટું દુઃખ સુખે ફરનારા,
એ વાત શુણી પછી ભલે મળો પ્રિય પ્યારા;

માડી રડી રડી પાય પડી રીશ રાય ચડી નવડી ઉતરી,
પરજ સમજાવી રહી વિરહી ન લહી ન કહી વહી વાત ધરી;
ભટકી ભટકી વનઘાત ભમ્યા નવ શોકશમ્યા જાખમે જાખરી,
નાગણુ ના ગણકારી ડશી ફસી નહાનો મુઝો કર લેખ કરી;

વાંચ્યો લેખ રડીને ચાલ્યો મ્હાલ્યો મહા સુખમાં મ્હોટો.

ઈશ કૃપાથી નહાનો પરણ્યો બીજી મળી ગયો જોટા;

એ રીતે થયા બે ભાઈ પરસ્પર ન્યારા,
એ વાત શુણી પછી ભલે મળો પ્રિય પ્યારા;

ગયો નહાનો શુભ જાવા મુકામે, વર્ષો !

કશળો—

૫૬

કશળાણ બાપાણ ડામાણ ડમકાણ.

ધી કેળાં ધી કેળાં ખાવાં છે હો.

દમ દમ બોલે, એવા બોળા જેવા આ,

મોટેરા ફાંદાણ ભરવા છે હો;

કોળીઓક ખાઓ લાગી કાં જાઓ !

મારા સમ મારા સમ મારા સમ આઓ.

દમ

સુલક્ષણી—

૫૭

ના ના સારી હુશીઆરી હવે ધારી, ઉપકાર કરનારી ને વિસારી;

અણવિધાસી બની શરમ તણ, લાજ ન આવી અમારી; નાના

તારે માટે કંઈ કંઈ કીધું, શરીર તણ બલીદર્ને લીધું;

એ તું ભુલી માને કુલી, ક્રોધ બોલી કુહું બોલી;

પ્રિતી રીતી એ ભારી.

નાન

હંસાકુંવરી—

૫૮

ઓ લટકાળી, પછી તું ભુલી જશે, ઓ રૂપાળી, પટરાણી જ્યારે થારો;

સાડી પહેરી, લટકો કરતાં. જાણીતીછો, મટકો ધરતાં,

રમજુમ કરતાં મહોલે ફરતાં, રમક ઝમક છમક છમ પરવારી; પછી

નમવું જોશે મારે તુજને, ભુલી જશે મારી યુજને.

નહીં બોલાવે બાધ તું મુજને; મટક મટક લટકની કરનારી. પછી.

ચંદ્રકળા—

૫૯

ખમા મારા રાખને ધણા ખમા

વિનવે દાસી છખીલાણ હો—ચિત્રાવતીરાઓ;

મારા

છોડો ઉદાસી રંગે રમાડુંરે,

હાણ કોતો ગાઉં નાચું રમજુમ.

કશળો—

૬૦

ધોમ તાગડ ધીન્ના ધીન ધીન્ના,

છુટી ગ્યા છુટી ગ્યા,

બેંટાડ્યાં સૌ એને,

બંદાએ આ બંદાએ છે.

તાગડ

આનંદ આનંદ ઝીમ ઝનનન, ઝીમ ઝનનન,

સર્વે—જય જય જય થયો પ્રભુ કડણાઓ

કશળો—મનરે થઈ વિપતી ગઈ

નાચું થઈ થઈ ધોમ ધોમ.

